

L i t e r a t u r.

Om Planternes Sygdomme, med Angivelse af deres Aarsager, Helbredelse og Forebyggelse, og om nogle for Planterne skadelige Dyr og deres Odelæggelse.

En Haandbog for Landmænd, Gartnere, Haveelskere og Forstmænd af Dr. A. F. Wiegmann, Professor i Brunsvig. Oversat af S. Dreier. Udgiven af det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab. — Med 1 Kobbertavle. — Kjøbenhavn. Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Bodestrykker. 8. 197 S.

Det er ikke første Gang at det Kongelige danske Landhuusholdnings-Selskab har søgt ved Oversættelse af fortrinlige tyske Arbejder at skænke os Oplysninger, som vi savnede i vor egen Literatur, og det har endogsaa forhen benyttet samme Oversætter, da, for omtrent 2 Aar siden, Hr. Dreier lagde sin Oversætterdygtighed for Dagen i den danske Udgave af Wahlbergs Skrift om Foderurterne. Enhver, som har beskæftiget sig noget med den danske botaniske Literatur, vil vide, at det, som forekommer i vore Værebøger om Planternes Sygdomme, er høist ubetydeligt. En dansk Mand, den høist fortiente Ento-

molog Fabricius, har vel skrevet en Afhandling om denne Materie, men den var ikke hans bedste Arbeide, og skiondt han vel er gaaet lidt dybere i Sagen end hans Forgængere, savnes der dog meget baade hvad Bedømmelsen af Sygdommene og hvad Cuurmethoden angaaer. Siden den Tid ere Anatomie og Physiologie af Planterne gaaet betydelig fremad og derved ogsaa Betragtningen af de Sygdomme og Brøst, som de ere udsatte for. Chemien blev bragt i nærmere Forbindelse med Undersøgelsen af de Safter og Næringsmidler, som Planterne modtage og Jorden giver, saa at man er berettiget til at vente meget mere af denne Disciplin, saadan, som den nu er, end som den var i det foregaaende Aarhundrede. I Henseende til Valget af Forfatter har Selskabet været meget heldigt; thi Professor Wiegmann er bekjendt for at søge Grundighed og Klarhed i det, han foretager sig.

Fremgangsmaaden er følgende: Efter at have givet et ret klart Overblik af Planternes sygelige Tilstand, gaaer Forfatteren over til at betragte Planternes Ernæringsorganers Anatomie og Physiologie, hvorved Anmelderen kun har det at bemærke, at den anden Afdeling havde rigtigere været den første og den første den anden. Af hine physiologiske og anatomiske Undersøgelser vil man snart opdage, at Professor Wiegmann har søgt at følge hine tvende Discipliner til det Standpunct, som de nu have naaet, og at han med Skarpsindighed har søgt at anvende

dem paa Planternes indvendige og udvendige Sygdomme; men man bør dog ikke troe, at man, ved at lære at kiende alle Planternes forskiellige Zeller og Rør, faaer en klar Forestilling om Forbindelsen imellem disse og Planternes mangfoldige Safter; dertil har Planteanatomie og Physiologie endnu ikke hævet sig nok, og som en Følge heraf har Lægevidenskaben, hvad Planterne angaaer, ikke endnu naaet den Fuldkommenhed, som man maatte ønske. For dem, som ville gaae saa vidt som Videnskabens nærværende Stilling tillader det, eller som ville følge denne Forfatter overalt i hans Raisonnement over Sygdommens Natur og indsee den anvendte Cuurmethodes Rigtighed, er det nødvendigt, selv at overbevise sig om Tilstedeværelsen af ikke allene de udvortes Hoveddeele af Planten, som Terminologien omfatter, men endog de indvendige Dele, som læres af Planteanatomien, og deres Virken paa hverandre; først da vil man ret med Nytte kunne tilegne sig Forfatterens Forklaringer og indsee hans ikke overfladiske Midler mod de mangfoldige Sygdomme, som Planterne lide under.

Anmelderen bør ogsaa giøre opmærksom paa, for ikke at love mere end man ved Undersøgelsen af denne Bog vil finde deri, at man ikke maac antage at Plante-Anatomie og Plante-Physiologie have opnaaet den Sikkerhed, hvortil Betragtningen af Plantens ydre Dele er bragt. Disse Videnskaber ere vel, i dette Aarhundrede, bragt meget videre frem, end de

vare det i det foregaaende, men dog ikke saa vidt, at vi overalt med Sikkerhed kunne følge de forskiellige Forfatteres Undersøgelser. Paa nogle Steder staae vi endnu tvivlsomme, paa andre følge vi Analogien, hvilkens vel kan lede paa Spor, men ikke altid til Sandheds fuldkomne Erkiendelse. Vi maae være tilfreds med, at Sagen, som skal behandles, bliver fremstillet med den Klarhed og Grundighed, som Videnskabens nærværende Standpunct tillader, og derfor ikke hos Forfatteren fordre andre Fremskridt deri end dem, som ere en Følge af den anatomiske, den physiologiske og tildeels den chemiske Betragtning af Planten. Anmelderen nægter ikke, at Forfatteren baade med Kyndighed, ja endog undertiden med Stærksindighed, har behandlet adskillige af de Spørgsmaale, som frembyde sig, men vil kun ytre, at nogle af Resultaterne mere ere sandsynlige Hypotheser end bestemte paa Erfaring grundede Sandheder, og vil i denne Anledning henvise til Pag. 26 til 30, nemlig om Kreyszigs Giendrivelse af De Candolles og Macaire's Forklaring om Sædsfistet; en Sag, hvorom man vist ikke endnu er paa det Rene, og hvorved Oversætteren selv har bemærket, at der kunde være endeel at erindre.

Det tredie Afsnit afhandler Planternes Sygdomme i Særdeleshed, hvorunder Sygdomme i Ernærings- Respirations- og Forplantnings-Systemet tages i Betragtning.

For at man kan faae en Idee om Forfatterens

Fremgangs- og Behandlingsmaade, fremsættes herved til Prøve den Methode, hvorpaa den første Sygdom behandles:

„Saftflod.

„Blodflod, Gummiflod, Harpirbuler*).

„Fluxus, Hæmorrhagiæ.

„Ergießung der Säfte, Blutsturz, Harzbeulen.

„Denne Sygdom ytrer sig derved, at hos Træerne „Saften, der kan være af forskjellig Natur, raa „Saft, forædlet Saft eller eiendommelig Saft, qvæl- „der frem snart af Stammen, snart af Grenene „igjennem den brustne Bark. Dette er ofte saa be- „tydeligt, at Træet, ikke at regne de derved opstaaede „Ridsler eller Sprækker, bliver for stærkt svækket og „lider virkelig Skade, fordi Udtrædningen og For- „dærvelsen saavel af den opstigende raa, som og af „den opstigende forædlede Saft, bliver befordret ved „de opstaaede Ridsler. Træer, der have sukkerholdige „Safter, f. Ex. Ahorn, Birk, Eg, Biinstoffen og „Steenfrugter: Kirsebær-, Blomme-, Færskens-, Apri- „kos- og Mandeltræer, ere meest underkastede denne „Sygdom. Men da Saften hos Skovtræerne og „Biinstoffen, hos hvilken sidste dette Udflod kaldes „Laarer, flyder ud for Løvspringet og altsaa som „raa Saft eller Bedsaft, saa er dette Udflod, der hvd- „rører fra et Dvermaal af Safter, der ikke kunne

---

*) Dersom dette Navn er en Oversættelse af det Tydske, hedte det vel rigtigere Harpirbuler?

„optages og forarbejdes af Træets Rar, og derfor
 „sprænge en Deel af det fine Cellevæv, sjelden af
 „stemme Følger, naar man kun sørger for at de op-
 „staaede Ribser eller Spalter blive godt tilbækkede,
 „naar de ikke have luffet sig af sig selv for Træet
 „springer ud. Erfaringen lærer jo, at Biinstoffens
 „Graad naar den bestjæres, og at Boringen i Birke-
 „og Ahorntræer for at vinde det saakaldte Birkevand
 „og af Ahornen Sukkersaft, kun da bliver skadelig
 „for Træerne, naar man berøver dem for megen
 „Saft eller forsømmer behørig at tilproppe Bore-
 „hullet. Men synes Safttabet at blive for stort, saa
 „søger man ved den saakaldte Aareladen (Schröp-
 „fen), i det man med en skarp Kniv opridses Træets
 „Bark efter Længden, at forskaffe Udflod for den
 „hæftige Paatrængen af Saften og tilflæber Saaret
 „efter nogen Tids Forløb, naar Træet er udsprun-
 „get, med en Blanding af Veer, Koemøg og allerede
 „brugt Kalk. For at forebygge Graad hos en Biin-
 „stok og for at befordre dens Frugtbarhed og paa-
 „skynde Druernes Modenhed, raader man, naar den
 „begynder at blomstre, at forsyne den med en Ring
 „under Skuddet fra dette eller foregaaende Aar, men
 „ikke at gjøre Ringen bredere end en Linie, da Saa-
 „ret i dette Tilfælde vil være lægt inden tre Uger.“

„Ganste anderledes forholder det sig med den
 „Gummiflod, som viser sig hos Steenfrugterne efter
 „at Bladene ere udfoldede, hvilken under alle Om-
 „stændigheder maa anses for farlig, om Skaden

„end ikke er siensynlig. Den opstaaer nemlig derved,
 „at de forædlede eiendommelige Safter, naar de træns=
 „ges ved et Overmaal af den tilstrømmende raae
 „Saft, anhobe sig i en Deel af Træet, men ofte
 „ogsaa i Stammen selv, ansætte sig imellem Bark
 „og Bed, størkne der, afbryde den forædlede Safts
 „Bevægelse og derved forarsage Desorganisation af
 „Delene, Forstliming og Forstoppelse (Obstructio)
 „især naar Barken er tyk nok til at forhindre Gum=
 „mien fra at bryde igjennem udad. Men er Dndet,
 „som sædvanlig er Tilfældet, hidført ved en af Fro=
 „sten bevirket Desorganisation, og der er opstaaet en
 „Ridse i Træet ved Frost, saa er det endnu værre;
 „da opstaaer Frostbuler, der udkaste en skarp, sort=
 „agtig Bædsfe og derpaa gaae over til raaden Kræft.
 „Undertiden bliver ogsaa Gummiflod, især hos søde
 „Kirsebærtræer, bevirket ved Boring af Biller af
 „Klannernes, Snudebillernes og Træbuffenes Fa=
 „milie (Dermestes, Curculio, Cerambyx), som lægge
 „deres Æg under Barken. Det eneste Middel til
 „at raade Bod paa dette Dnde er, naar det kun har
 „angrebet Grene, næste Efteraar kunstmæssig at af=
 „skjære disse tæt ved Stammen, og at forbinde Saa=
 „ret godt. Men har Dndet angrebet Stammen, saa
 „maa man søge, ligeledes seent paa Efteraaret med
 „Barsomhed at afløse den opsprungne Bark, at bort=
 „sjerne Gummiet, og bortskjære de Steder, paa hvilke
 „det har udvældet, indtil det sunde Bed, og at for=
 „binde Saarene enten med en Blanding af sort

„Sæbe (grøn Sæbe?) og Leer eller med Trævor.
 „Nogle raade at forbinde Saaret med Syren (Plan-
 „ten), andre lægge et Dmslag af sort Sæbe derover.
 „Det første Middel holder Jeg for aldeles uvirksomt,
 „og et Dmslag af sort Sæbe kan kun nytte derved,
 „at det ved sin Beholdning af Kali virrer og saale-
 „des fremstjynder de sunde (syge?) Træets Helbre-
 „delse, hvorimod den ikke beskytter nok imod Veirli-
 „gets Indslydelse. Træets Beringning (Ringeln)
 „eller dets Aareladen (Schropfen), som nogle Sfri-
 „benter angive som Forebyggelsesmiddel, kan Jeg
 „efter min Overbeviisning ikke tilraade til dette Die-
 „med. Ogsaa tilraader Heusinger kun halv at
 „lade Steenfrugttræernes Saar lukkes eller istedet
 „for dette, for at gjøre Træerne mere giøvtige, at
 „indsmøre Grenene med en i Vor indsmurt tæt sam-
 „mentrukken Traad, en Maade, som Jeg langt fore-
 „trækker for Beringningen. Overhovedet maa man
 „vogte sig for at give alle Steenfrugtstammer et for-
 „fugtigt beskygget eller koldt Sted, naar man vil for-
 „mindste dette Onde*.)“

„Til de skadeligste Udfod høre ogsaa de saa-
 „kaldte Harpirgalæbler (Harzgallen), Harpirbuler

*) „Hidrører Gummiflodet fra en for feed Bund, saa er
 „det det bedste, i Nærheden af Træet at plante saadanne
 „Planter, der have dybt i Jorden trængende Rødder, især
 „Kaal- og Koearter, og tillige, saavidt det lader sig forene
 „med den muligste Skaansel af Roden, at bortfjerne den
 „fede Jord og ombytte den med en mindre feed.“

„hos Fyr og Gran. Disse opstaae naar der ved
 „Barkens Bestadigelse eller Dvæstninger, som sæd-
 „vanlig blive foraarsagede af Bildtet eller af Stor-
 „men, imellem Barken og Splinten danne sig Hul-
 „ler (Lacuner), som opfyldes med en harpirvandet
 „Saft, som enten forhærder sig mere og mere, for-
 „hindrer Saftens Circulation, sprænger Barken og
 „flyder ud som Harpir i lange klare Draaber — eller
 „forinden gaaer i en Forraadnelse, der udstrækker sig
 „videre.“

Paa samme Maade ere 17 Sygdomme af Er-
 nærings-Systemet, 10 henhørende til Respirations-
 Systemet og 4 som angribe Forplantelses-Organerne,
 behandlede. Ved de fra ydre Aarsager hidrørende
 Sygdomme er ikke berørt de Saar, som ofte bibrin-
 ges Træer naar Lynildsstraalen træffer dem, et Uheld,
 hvorimod der vel ikke er noget Raad, men som dog
 kan give Anledning til interessante physiologiske Op-
 lysninger, f. Ex. at søge at forklare, hvorfor Lynilden
 saa ofte træffer Egetræer og derimod saa sjelden
 Bøgetræer*). — Forfatteren slutter sine Undersøgel-
 ser med en Dypregning af nogle af Planternes Fjens-
 der og Midlerne derimod. Naturligviis ere kun de
 skadeligste anførte, da en fuldstændig Dypregning af

*) Efter de Rapporter, som de Kongelige Skovbetjente have
 indgivet til Rentekammeret, beregner man, at mod eet
 Bøgetræ, som bliver saaret af en Lynildsstraale, blive
 20 Egetræer truffet deraf, og da hos os findes omtrent
 20 Gange flere Bøge end Ege, saa er Forholdet som 1:400.

f. Ex. alle skadelige Insecter vilde fylde en stor Bog. Da Rummet heller ikke tillod at indføre Beskrivelsen af blot de skadeligste, saa havde det maaskee været rigtigst at citere en god Figur af hver Art, for at gjøre de i Insectologien Ukyndige bekendte med Arterne, som Forfatteren advarer imod. Denne For-tegnelse er ret god og de anførte Midler ret paalidelige og grundede paa Erfaring, men i det Hele røber den dog ikke saa megen Flid og saa mange Kundskaber, som de egentlige Sygdommes Behandlingsmaade.

En godt stukken Kobbertavle forestiller adskillige af Planternes indvendige Dele.

Et fuldstændigt-Register bidrager til at gjøre denne Oversættelse mere brugbar.

J. W. Hornemann.